
KIRIM TATAR TÜRKÇESİNDE *al-* İLE YAPILAN DEYİM FİİLLERİ

PHRASAL VERBS DONE BY *al-* IN KIRIM TATAR TURKISH

Arzu S. ERTANE BAYDAR*

ÖZET

Türkçenin en zengin ifade şekillerinden biri, hiç şüphesiz, deyim fiilleridir. Bu birleşik fiiller, Türk dilinin her safhasında zengin örnekleri ile karşımıza çıkan ifade şekilleridir. Deyim fiilleri, anlatıma kattıkları güçten ve kıvraklıklardan dolayı hemen hemen bütün dillerde başvurulan en önemli ifade yollarından biridir. Ancak Türkçe, deyim fiilleri bakımından belki de dünyanın en zengin dillerindendir. Yapılan araştırmalar da bunu göstermektedir. Belli dönemlerde yazılmış sınırlı sayıdaki edebî metinlerden tespit edilen deyim fiillerinin sayısı bile bunu tüm açıklığı ile ortaya koymuştur. Sadece Türkiye Türkçesi değil, diğer Türk lehçeleri de bu bakımdan son derece zengindir. Kırım Tatar Türkçesindeki *al-* da en çok deyim fiili oluşturan fiillerden biridir.

Bu çalışmada Kırım Tatar Türkçesi edebî dilinde *al-* ile oluşturulan deyim fiilleri üzerinde durulmuştur. *al-* fiili ile oluşturulan deyim fiilleri çeşitli yönleri ile incelenmiş, varılan sonuçlar dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kırım Tatar Türkçesi, fiil, birleşik fiil, deyim fiili.

ABSTRACT

Phrasal verbs with no doubt are one of the expression form in Turkish. We can come across these compound verbs in every phase of Turkish language with many examples. Phrasal verbs are one of the most important applied way of expression in almost every language because of their power and fluency that add to the exposition. Turkish is one of the richest language from the point of phrasal verbs. Researches proofs this, too. The number of phrasal verbs determined in the limited literarial texts which were written at certain eras, has even exposed this reality distinctly. Not only Turkey's Turkish but also other Turkish dialects are also rich from the point of phrasal verbs. *al-* verb in Kırım Tatar Turkish dialect is one of the verb which forms many phrasal verb.

Phrasal verbs formed by the *al-* in Kırım Tatar Turkish literatural language are emphasized in this study. Phrasal verbs formed by *al-* are examined in different aspect and the reached results are presented in to consideration.

Key Words: Kırım Tatar Turkish, verb, the combined verb, phrasal verb.

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

1. GİRİŞ

İster sözlü, ister yazılı olsun insanlar duygu ve düşüncelerini dile getirirken çok değişik ifade yollarına başvururlar. Kimi uzun cümleler kurar, kimi devrik... Kimi soru cümlelerinden yararlanır, kimi alıntılardan... İnsanlar, hangi yolu kullanırlarsa kullansınlar hepsinde değişmeyen gerçek, hangisinin dili daha doğru, daha güzel ve daha etkili kullanabildiğidir.

Konuşan ya da yazanlar dili doğru, güzel ve etkili kullanabilirlerse muhataplarını etkileyebilirler; aksi hâlde, o ifade edilenler sıkıcı satırlardan / mısralardan öteye gidemez.

Diller her ne kadar çeşitli yönlerden birbirlerinden farklı özellikler gösterebilirler, yapı ve işleyişleri farklı olsa da ortak olan bir yönleri vardır: İletişimi en sağlıklı ve etkili biçimde gerçekleştirmek. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dünyanın neresinde, hangi dil ile olursa olsun muhatabını / muhataplarını etkilemek / etkileyebilmek için de dili güzel ve etkili kullanmak gerekir.

Karahan (2001, s. 157-159) deyim fiilleri hakkında şunları söylemektedir: *“Bir dilde kavramlar, genellikle kelimelerle karşılanır. Tek kelime ile anlatılmayan veya anlamı pekiştirilerek, nitelenerek, belirtilerek anlatılmak istenen kavramlar için kelime gruplarına başvurulur. Kavramları karşılamada bir üçüncü yol da deyimlerdir.*

.....

Dilimizin deyimler bakımından çok zengin bir dil olduğunu, onun bu özelliğinin iyi değerlendirilmesi gerektiğini unutmamalıyız.”

Bilindiği gibi atasözleri, deyimler, alkışlar, kargışlar yüzyıllardır dilimizde varlığını sürdüren dil birlikleridir. Bunlar, milletlerin geçmişlerinden, kültürlerinden ve özellikle de tecrübelerinden izler taşırlar. Deyim fiilleri bir milletin kültür süzgecinden süzülen en kıymetli hazinelerdir. Bunlar yerinde kullanılırlarsa, belki de onlarca satırla anlatılabilecek duygu ve düşünceleri, bir anda hem de daha etkili bir şekilde ifade edilmiş olurlar.

Hem sözlü hem de yazılı edebiyatımızda deyim fiilleri çok sık olarak kullanılmaktadır. Sadece edebî dilde ya da Türkiye Türkçesinde değil, Anadolu ağızlarında ve Çağdaş Türk Lehçelerinin tamamında bu fiiller ifadeye güç katan unsurlar olarak kullanılmaktadırlar. Bunların sayıları da oldukça fazladır.*

* Örneğin bk. Doğan Aksan (2002), *Anadilimizin Söz Denizinde*, Ankara, Bilgi Yayınevi, s. 95-138.; Cengiz Alyılmaz (2003), “Türkçede Fiil Deyimleri ve Öğretimi Üzerine”, *Türk Dili*, Ankara, 620, 148-156; Arzu Sema Ertane Baydar (2002), *Kırım Tatar Türkçesinde An-*

Türkçenin en zengin ifade şekillerinden biri, hiç şüphesiz, deyim fiilleridir. Bu birleşik fiiller, Türk dilinin her safhasında zengin örnekleri ile karşımıza çıkan, anlamlarında çok az değişikliğe uğramalarına rağmen, şeklen herhangi bir değişiklik göstermeyen ifade şekilleridir.

Deyim fiilleri, anlatıma kattıkları güçten ve kıvraklıklardan dolayı hemen hemen bütün dillerde başvurulan en önemli ifade yollarından biridir. Ancak Türkçe, deyim fiilleri bakımından belki de dünyanın en zengin dillerindendir. Yapılan araştırmalar da bunu göstermektedir.** Belli dönemlerde yazılmış sınırlı sayıda edebî metinlerden tespit edilen deyim fiillerinin sayısı bile bunu tüm açıklığı ile ortaya koymuştur. Sadece Türkiye Türkçesi değil, diğer Türk Lehçeleri de bu bakımdan son derece zengindir.

Kırım Tatar Türkçesindeki *al-* en çok deyim fiili oluşturan fiillerden biridir.

Bu çalışmada Kırım Tatar Türkçesi edebî dilinde *al-* ile oluşturulan deyim fiilleri üzerinde durulmuştur. *al-* fiili ile oluşturulan deyim fiilleri çeşitli yönleri ile incelenmiş, varılan sonuçlar, oranlar ile de tasvir edilerek dikkatlere sunulmuştur.

Böylelikle Türkçemizin en zengin taraflarından biri olan deyim fiilleri Kırım Tatar Türkçesindeki *al-* fiilinde incelenmiş ve Türkçenin bu fiiller bakımından ne denli zengin olduğu da bir kez daha ortaya konmuştur.

2. Kırım Tatar Türkçesinde *al-* ile Yapılan Deyim Fiilleri ve Bunların Türkiye Türkçesine Aktarımları

abdest al-^{***}: Namazdan önce veya lüzumlu görülen hâllerde, vücudun belli kısımlarını usulüne göre temiz suyla yıkamak.

lamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller ve Bu Fiillerin Öğretimdeki Yeri, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum; Zeynep Korkmaz (1998), "Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları", *Türk Dili*, Ankara, 559, 3-14; Deniz Öztürk (1997), *Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

** Arzu Sema Ertane Baydar, adı geçen çalışmasında Kırım Tatar Türkçesi edebî dilinde kullanılan 2365; Deniz Öztürk de yine adı geçen çalışmasında Türkiye Türkçesinde 6223 fiil deyimini tespit etmiştir. Taranan dönemler ve eser sayısı çoğaltıldığında ulaşılacak sayı elbette bu rakamların çok üzerinde olacaktır.

*** Örnekler Arzu Sema Ertane Baydar'ın adı geçen çalışmasından alınmıştır. Ancak makalenin örnekler dışındaki 1. Giriş, 3. Taşdıklara Unsurlara Göre Deyim Fiilleri ve 5. Sonuç bölümleri sonradan oluşturulmuştur.

*Konakbay musafiri Sarı Bilâl'ni ozgarırken, **abdest aldı** da, köydeşinin evine ketmege azırlandı. (C.N. 133/12)*

[Ev sahibi, misafiri Sarı Bilâl'i geçirirken, **abdest aldı** da, köydeşinin evine gitmeye hazırlandı.]

açuv al-: [T.T. öç al-:] Yapılan bir kötülüğe, kötülük yaparak karşılık vermek, intikam almak.

*Paul gayet kızıştı ve **açuvnu** şu aciz kadından **almak** için soravga, askerlernin koşulmasını emir etti. (A.K. 61/2)*

[Paul çok kızdı ve **öcünü** şu âciz kadından **almak** için, sorguya askerlerin katılmasını emretti.]

agıza alma-: [ağza alma-:] Hiçbir şey yememek.

*Bugün **agızıma** içbir şey **almaganım**, şimdi hatirime keldi. (D.M. 26/1)*

[Bugün **ağzıma** hiçbir şey **almadığım**, şimdi hatırıma geldi.]

agızdan laf al-: [T.T. sözünü kes-:] Biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek.

*Tokta, **agızından lafını** alma. Meni dinle, son aytırsın, o yagını da özün bilirsın, gönlün ne izin etse, öyle de yap... (S.Ç. 48/13)*

[Dur, **ağzımdan lâfımı** alma. Beni dinle, sonra söylersin, o tarafını da kendin bilirsın, gönlün ne izin ederse, öyle de yap...]

agızga alma-: [ağza alma-:] Bir şeyden ya da birinden bahsetmemek ya da bahsedilmesini istememek.

*Em **agızına** yigit sözünü **alma**. (Ö.Y. 64/11)*

[Hem **ağzına** yiğit sözünü **alma**.]

ak al-: [T.T. hak al-:] Hak kazandığı bir şeyi almak.

*Sabri ise açuvlana, çare tapkanda menden **akkını almaga** tırışa edi. (B.A. 181/1)*

[Sabri ise darılıyor, çare bulduğunda benden **hakkını almak** için çabalıyordu.]

akt al-: [ahit al-: T.T. öç al-:] İntikam almak, bir kötülüğün karşılığını vermek, hesabını sormak.

*Bu episi kurnazlık; onu menden ayırıp, menden **aktıman almak** istey. (S.Y. 200/12)*

[Bu hepsi kurnazlık; onu benden ayırıp, benden **öç almak** istiyor.]

alkaga al-: [T.T. araya al-:] Aralarına almak, içine kabul etmek.

*Şu dersten son boş vakit oldu degence sınıfdaşları onu **alkaga ala**, meraklı vakıalar aytmasını rica ete ediler. (Ö.Y. 110/2)*

[Şu dersten sonra boş vakit oldu deyince sınıf arkadaşları onu **aralarına alıp**, meraklı olaylar anlatmasını rica ediyorlardı.]

ateş al-: Sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak.

“Pervaneler gibi yandım tutaştım,

*Yandım, **ateşimni alan** olmadı...” (Ö.Y. 98/2)*

[“Pervaneler gibi yandım tutuştım,

Yandım, **ateşimi alan** olmadı...”]

ava al-: [hava al-:] 1. Hava solumak.

2. Ferahlamak.

3. *argo* Umduğunu bulamamak.

*Amet’nen nevbetçi ekim, temiz **ava almak** için tışka çıktılar. (A.K. 19/5), (2. anlamda.)*

[Ahmet’le nöbetçi hekim, temiz **hava almak** için dışarı çıktılar.]

bahşiş al-: [bahşiş al-:] Yapılan bir hizmetin karşılığında hakkından ayrı olarak alınan para.

*Mukâfatlandı, **bahşiş aldı**. (Y.A. 131/4)*

[Mükâfatlandırıldı, **bahşiş aldı**.]

başından esini al-: [T.T. aklı baştan al-:] Şaşkınlığa düşürmek, korkutmak, düşünemez hâle getirmek, deli divane olmak, deli divane etmek.

*Bu senin tapıp çıkargan usulün olsa, sen onu çoktan yazar edin, yaygara koparıp, er kesnin **başından esini alır** edin. (S.Y. 197/7)*

[Bu senin bulup çıkardığın usul olsa, sen onu çoktan yazardın, yaygara koparıp, herkesin **başından aklını** alırdın.]

başını aşağı al-: [başını aşağı al-: T.T. boynunu bük-:] 1. Acındırarak

tavır almak; razı olmak.

2. (bitki için) Canlılığını kaybetmek.

Appazov başını aşağı alıp sustu. (B.A. 58/11), (1. anlamda.)

[Appazov boynunu büküp sustu.]

belâ al-: [T.T. belâsını bul-:] Hak ettiği cezaya uğramak, kendisinin yol açtığı belâ başına gelmek, kötü davranışları nedeniyle kötü bir duruma düşmek.

Cedveller, Alla belâsını alsın, aslı bitecek iş değil. (B.A. 41/5)

[Listeler, Allah'tan belâsını bulsun, sonu gelecek iş değil.]

bereket al-: [T.T. mahsul al-:] Doğadan mahsul elde etmek.

Elbette, suvarma aşlığının işi çok, lâkin ne kadar bereket alacağına emin olup yüresin. (D.M. 56/3)

[Elbette sulanacak yiyeceğin işi çok, lâkin ne kadar mahsul alacağına emin oluyorsun.]

beş kapikke alma-: [T.T. ciddiye alma-:] Önem vermemek; gerçek olduğuna inanmamak; hesaba katmamak.

O ise, ya benim aykanımın beş kapikke almay, ya da bir yerde sıklet işi bar. (S.Y. 176/1)

[O ise, ya benim söylediğimi ciddiye almıyor, ya da bir yerde ağır işi var.]

bilgi al-: 1. Eğitim görmek.

2. Öğrenmek, bilgi edinmek.

3. Bir durumu öğrenmek.

4. Değişik yer ve kaynaklardan bilgi toplamak.

Üykenleri Susanna ve Rebiya orta mahsus bilgi aldılar. (K.İ 262/5), (1. anlamda.)

[Büyükleri Susanna ve Rebiya orta (seviyeye) özel bilgi aldılar.]

Biz onlardan bilgi aldık. (D.M. 115/3), (4. anlamda.)

[Biz onlardan bilgi aldık.]

bir kapikke alma-: [T.T. ciddiye alma-:] Önem vermemek; gerçek olduğuna inanmamak; hesaba katmamak.

Olarnı bir kapikke almagan son, elbet olar da onu tanımadılar. (Y.D. 192/3)

[Onları **ciddiye almayınca**, elbet onlar da onu tanımadılar.]

boynuna al-: Bir şeyi borç veya ödev olarak üzerine almak.

Sen, Seydamet, Şükür Osman için kasevetlenme; onu kurtarmaknu men boynuma alam. (C.N. 68/1)

[Sen, Seydamet, Şükür Osman için üzülme; onu kurtarmayı ben **üzerime alıyorum**.]

can al-: Öldürmek, helâk etmek, telef etmek.

Dersin, Azrail balasının canını almaga kelgen. (T.S.S. 9/3)

[Zannedersin Azrail çocuğunun **canını almaya** gelmiş.]

canını avuçına al-: [**canını avucuna al-:** T.T. **canını ortaya koy-:**] Ölümü göze alıp bir şeyi başarmaya çalışmak.

Bizge, canını avuçına alıp, küreşmege azır olgan yigitler ve kızlar kerekler. (A.K. 178/11)

[Bize, **canını ortaya koyup**, savaşmaya hazır olan yiğitler ve kızlar gerek.]

cenke al-: [**cenge al-:**] Savaşa, kavgaya sokmak, katmak.

Bizni birinci küni cenkke aldılar. (Y.A. 37/4)

[Bizi birinci gün **cenge aldılar**.]

cevap al-: Karşılık almak.

Ya, andan nasıl cevap aldı? (S.Y. 35/12)

[Ya, ondan nasıl **cevap aldı**?]

ceza al-: Kendisine ceza uygulanmak, cezaya çarptırılmak, cezalandırılmak.

Menim için beş yıl ceza aldı. (S.Y. 45/1)

[Benim için beş yıl **ceza aldı**.]

çırayı kıyafet al-: [**suratı şekil al-:** T.T. **surat (suratını) as-:**] Kaşlarını çatıp yüzüne küskün bir hâl vermek, asık yüzlülük etmek, somurtmak.

Çırayı sert bir kıyafet aldı. (C.N. 120/7)

[Yüzü sert bir **şekil aldı.**]

ders al-: 1. Bir olaydan tecrübe kazanmak, ibret almak.

2. (bir konu üzerinde bir öğrenci) Yetkili bir kimseden bilgi edinmek.

*Onun için, böyle büyük artistler en hucur allardan bile özüne **ders al**ganda, benim gibi küçük bir şahsın zaten takdirge şikâyet etmege akkım da yok. Yalnız ayattan ders, daima ders almak kerek.* (M.E.Y.Y. 67/2), (1. anlamda.)

[Onun için, böyle büyük artistler en hucur hâllerden bile kendine **ders aldığı** zaman, benim gibi küçük bir şahsın zaten takdirden şikâyet etmeye hakkı da yok. Yalnız hayattan ders, daima ders almak gerek.]

dikkatka al-: [**dikkate al-:**] Göz önünde bulundurmak; hesaba katmak, önem vermek.

*Aletnin bir yahşi tarafı şunda ki, müellifnin hatırını **dikkatka almayuvındadır.*** (A.K. 63/3)

[Aletin bir güzel tarafı şudur ki, müellifin hatırını **dikkate almayışındadır.**]

dua al-: İyi yapılan bir işle birinin hoşnutluğunu kazanmak.

*Ölgenler bizni unuttılar, dep bu dünyadan ökünçli ketmesinler. **Duasını** siz alıp barmaz ekensiniz mi?* (C.N. 97/3)

[Ölenler bizi unuttular, deyip bu dünyadan pişmanlıkla gitmesinler. **Duasını** siz **alamaz** mısınız?]

emek al-: (**alma-:**) [**emek al-:** T.T. **emek harca-:**] Bir şeyin oluşması için özenle ve çok çalışmak, çaba göstermek, emek çekmek.

*Sökülgen kaya-taş capları teren kazılğan bağlar, bağçalar az insan **emeği almadılar.*** (Y.A. 163/1)

[Sökülen kaya taş yamaçları, derin kazılan bağlar, bahçeler az insan **emeği almadılar.**]

emeği ayak astına al-: [**emeği ayak altına al-:** T.T. **emeği sağdıç emeğine dön-:**] Emeginin karşılığını alamamak, verdiği emek boşa gitmek.

*Menim ürmetimni, yıllar boyu hocalıkni yükseltiv oğrında yapkan hizmetlerimni sarf etken **emegimni ayak astına almak** istey, dep tüşyüندی o.* (M. 138/1)

[Benim hürmetimi, yıllar boyu hocalığı yükseltme uğrunda yaptığım hizmet-

leri, sarf ettiğim emeği **ayak altına almak** istiyor, deyip düşündü.]

emir al-: Talimat almak; bir işin, bir şeyin gerçekleştirilmesi konusunda direktif almak.

Onı selâmlayan askerler ise, “Serbest ol!” emirini aldılar. (A.K. 150/10)

[Onu selâmlayan askerler ise, “Serbest ol!” **emrini aldılar.**]

esap al-: [hesap al-: T.T. hesap sor-: (hesabımı sor-:)] 1. Birisinden, yaptığı iş veya hareketleri ile ilgili açıklama istemek, birini sorguya çekmek.

2. Cezalandırmak; sorumlu tutmak.

O vakıta elâk olgan, yaralangan ve sonra ölgen ya da hastalıklar neticesinde ölgen balaların esabını almak mümkün degil edi. (K.İ. 46/1), (1. anlamda.)

[O zaman helâk olan, yaralanan ve sonra ölen ya da hastalıklar neticesinde ölen çocukların **hesabını sormak** mümkün değildi.]

esapka al-: [hesaba al-: T.T. hesaba kat-: (koy-:)] Yapılan bir işte bir şeyi veya hâli düşünmek, göz önüne almak.

Anavılar, bütün halkı esapka alıp, yaşagan yerinin cedveline keçireler. (A.K. 168/8)

[Onlar bütün halkı **hesaba katıp**, yaşadıkları yerin listesine geçiriyorlar.]

esapka alma-: [hesaba katma-:] (bir şeyi) Değerli saymamak, önem vermemek, göz önüne almamak.

Mahuldürni esapka almadım, çünkü Mahuldür öz köyüm. (Y.H. 133/2)

[Mahuldür’ü **hesaba katmadım**, çünkü Mahuldür kendi köyüm.]

esir al-: 1. Esir etmek; tutkun, düşkün hâle getirmek.

2. Savaşta düşmanı teslim almak, yakalamak.

Nazik ve mülâyim kız pek coşkun yırlamakta edi. Bu acayıp yır epimizni esir aldı. (T.E. 28/14), (1. anlamda.)

[Nazik ve mülâyim kız pek coşkun şarkı söylemekteydi. Bu acayıp şarkı hepimizi **esir aldı.**]

Onı yarı ölü alında Smolensk şeerı tübünde esir alganlar. (S.Ç. 15/5), (2. anlamda.)

[Onu yarı ölü hâlde, Smolensk şehrinin dibinde **esir almışlar.**]

evlâdlık al-: [evlâtlık al-:] Birinin, birini yanına alıp kendi çocuğu gibi yetiştirilmesi veya birine kanun yoluyla evlât hakkı tanınması.

Evlâdlık alıp östürgen ikinci kızı Müzine ise, cenk vaktinde Kırım'dan çıkıp yetiştiremedi. (Y.A. 17/1)

[Evlâtlık alıp büyüttüğü ikinci kızı Müzine ise, cenk vaktinde Kırım'dan çıkamadı.]

fikir al-: 1. Bir konuyla ilgili olarak bilgi alıp bir görüş edinmek.

2. (birinden) Bir konuyla ilgili olarak ne düşündüğünü sorup düşüncesinden yararlanmak.

Arada fikir alışıp-berişeler. (D.M. 89/3), (2. anlamda.)

[Bazen fikir alışverişi yapıyorlar.]

gönül al-: 1. Sevindirmek.

2. Yapılan bir kusuru, kabalığı, haksızlığı unutturarak affettirmek için nazik muamele etmek, tatlı söz söylemek.

Şimdi Adile'ni ne aytıp kandıracağını, nasıl etip gönülünü alacağını bilmedi. (B.A. 21/2), (2. anlamda.)

[Şimdi Adile'yi ne söyleyip kandıracağını, nasıl edip (onun) gönlünü alacağını bilmedi.]

Bazan toylarda, cemiyetlerde, arkadaş oturmuşlarında yırlap, halkın hatırını hoşlay, özümün de gönlümni ala edim. (M.E.Y.Y. 117/2), (1. anlamda.)

[Bazen düğünlerde, cemiyetlerde, arkadaş toplantılarında şarkı söyleyip, halkın hatırını hoş ediyor, kendimin de gönlünü alıyordum.]

haber al-: Bir konuda malûmat, bilgi edinmek; söylenenleri duymak.

Men üyle maalinde kelip haber alırım. (Y.D. 159/5)

[Ben öğle vaktinde gelip haber alırım.]

ibret al-: Kötü şeylerden ders almak.

Ondan ibret almak değil, öylelerinin kaşına-közüne bakmayıp, gayip etecek ihtiası bar edi. (A.K. 200/4)

[Ondan **ibret almak** değil, öylelerinin kaşına gözüne bakmayıp, kaybedecek iştahı vardı.]

idareni ele al-: [idareyi ele al-:] Yönetimi, hükümdarlığı altına almak.

Pötr Mefodeviç açuvnen kursantnı sögdi ve idareni kene öz eline aldı. (K.İ. 76/3)

[Pötr Mefodeviç öfkeyle öğrenciye sövdü ve **idareyi** gene kendi **eline** aldı.]

ilham al-: İçer, gönüle doğmak; esinlenmek.

Birincisini okup nefretlengenler, ekincisini okup, ilham alganlar. (A.K. 171/7)

[Birincisini okuyup nefret etmişler, ikincisini okuyup, **ilham** almışlar.]

ilim al-: Öğrenim yapmak, bilgi edinmek, öğrenmek.

Bu rayondan yetişken otun ilmi kandidatının sekizi ise tek bir mektepten ve onların episi vakti ile Kaişevden ilim aldılar.(D.M. 121/2)

[Bu bölgede yetişen otun ilmî adayının sekizi ise tek bir mektepten ve onların hepsi vakti ile Kaişev'den **ilim** aldılar.]

intikam al-: Öç almak, bir kötülüğün karşılığını vermek, hesabını sormak.

Köresin mi onu, menden intikam almak istey. (M. 7/2)

[Görüyor musun onu, benden **intikam** almak istiyor.]

iş al-: Bir işi üstlenmek.

Musafirler başta çölde iş alıp baruv medeniyetinen tanış olalar. (D.M. 89/3)

[Misafirler önce çölde **iş alma** medeniyetiyle tanışıyorlar.]

işaret al-: (öğrenci için) İyi veya kötü derece almak.

Lâkin o, anlaşılğanına köre, yalnız ocasından yahşi işaret almak için degil, bu işnen akikaten de meraklana eken. (S.Ç. 137/1)

[Lâkin o, anlaşıldığına göre, yalnız hocasından iyi **işaret** almak için değil, bu işle uğraşmaya hakikaten de meraklanıyormuş.]

iş doğruluş al-: [iş doğruluş al-: T.T. işi rast git-:] Şans eseri işi iyi, istediği gibi olmak.

Bugün iş öyle bir doğruluş aldı ki, ona az-buçuk içmek sırası keldi. (C.N. 111/10)

[Bugün **işi** öyle **rast gitti** ki, ona az buçuk içmek sırası geldi.]

işi boynuna al-: [işi boynuna al- T.T. işi üste al-] mec. Bir konuda sorumluluk üstlenmek, bir işi yapmak yükümlülüğünü kabullenmek.

Sana mermer işini boynuna almak gerek edi. (S.Y. 177/11)

[Senin mermer **işini üstlenmen** gerekti.]

işi tirnekli al-: [T.T. işi ciddiye al-:] Meseleye önem vermek.

Zekiliği, gayreti sayesinde, Düdmila Pavlova'nın keneş ve yardımnen esas iş müessesesiyle bir sırada tarih ocağı vazifesini de yahşi beceren kız, okuy yurdunda da işini tirnekli alıp barmakta edi. (D.M. 69/5)

[Zekiliği, gayreti sayesinde, Düdmila Pavlova'nın tavsiye ve yardımıyla esas iş müessesesiyle aynı anda tarih hocası vazifesini de iyi beceren kız, okuma yurdunda da **işini ciddiye alıyordu.**]

işke al-: [işe al-:] Herhangi bir işte çalıştırmak üzere birini işe başlatmak.

Gece görüşken adamı "sizni işke alırlar..." dedi. (S.Y. 10/13)

[Gece görüştüğü adam "sizi işe alırlar..." dedi.]

iş ketişat al-: [iş gidişat al-: T.T. işler yolunda ol-:] (iş) Memnuluk verici bir biçimde yürüme.

Sonra iş nasıl ketişat alır eken, dep, beklemeye tutundu.(Y.D. 116/1)

[Sonra iş nasıl **yolunda olurmuş**, deyip, beklemeye koyuldu.]

izin al-: 1. Bir şey için müsaade istemek, serbest bırakılmak.

2. Tatil yapmak için müsaade almak.

İzin alıp, bu büstni baştaşı yerine eykel etip koyayık. (B.A. 157/6), (1. anlamda.)

[**İzin alıp**, bu büstü baştaşı yerine heykel edip koyalım.]

kabaatni öz boynuna al-: [kabahati kendi boynuna al-: T.T. suçü üstlen-:] İşlenen suçü başkasının üstünden almak; üstlenmek.

Motor men işlegende küygen edi de, sen ise bu kabaatni öz boynuna algansın? (B.A. 48/18)

[Motor, ben çalıştığım zaman yanmıştı da, sen bu **suçü üstlenmiştin.**]

kâğıtka al-: [kâğıda al-: T.T. kâğıda dök-:] Bir şeyi yazılı hâle getirmek, yazıya geçirmek.

Şahsi hatırlavlarım, teessuratlarım ve fikirlerim yaş nesilge belki faydalı olur dep, aklımda kalgan adiselerni kâğıtka almaga gayret etem. (M.E.Y.Y. 79/2)

[Şahsi hatıralarım, teessuratlarım ve fikirlerim genç nesle belki faydalı olur deyip, aklımda kalan hâdiseleri kâğıda dökmeye gayret ettim.]

kamaçav al-: [hedef al-:] 1. Nişan yeri kabul etmek.

2. Dikkat, davranış veya hücumların yöneldiği kimse veya yer olarak görmek.

Şakirov, İsmat Kurbanoviç'ni degil, sanki meni kamaçavga ala, gırtlagıma yapışa edi. (M. 122/4)

[Şakirov, İsmat Kurbanoviç'i değil, sanki beni hedef alıp, gırtlığıma yapışıyordu.]

kara haber al-: Bir ölüm veya felâket haberi almak.

Közlerimin ögünde ep bir manzara canlana: tezya aylana, onun başında ise akayının ölümü akında kara haber algan kadın aqlay, o birden evelene, karşısındaki tezyaga yapışa ve şecaatnen çalışıp başlay. (K.İ 28/5)

[Gözlerimin önünde hep bir manzara canlanıyor: tezgâh dönüyor, onun başında ise kocasının ölümü hakkında kara haber alan kadın ağlıyor, o birden alevleniyor, karşısındaki tezgâha yapışıyor ve yüreklilikle çalışmaya başlıyor.]

karşılık al-: 1. Cevap almak.

2. Yapılan bir iş sonunda bedel almak.

Aman mektup yazmaga tutundu, üç ay degende karşılık aldı. (C.N. 53/4), (1. anlamda.)

[Hemen mektup yazmaya tutundu, üç ay sonra cevap aldı.]

kasevet al-: [kasavet al-: T.T. kasavete düş-:] Telâşa, üzüntüye kapılmak; kaygılanmak.

İşten çıkacakta kene telefon ettim. "Bugün işte körünmedi." degen cevap eşittim. Meni kasevet aldı. (Y.H. 96/3)

[İşten çıkacağım zaman gene telefon ettim. "Bugün işte görünmedi." diye cevap işittim. Ben kasavete düştüm.]

kazanın ögünü al-: [kazanın önünü al-:] Meydana gelebilecek olan bir tehlikeyi durdurmak, kazanın önüne geçmek.

Büyük mütehasıslar: yer deliciler, jeologlar, açık çesmeni yok etiv arbileştirilgen hizmet hadimleri, yangın alayı episi kazanın ögünü nasıl etip aluvnın çaresini tapmak için gece-kündüz baş yormaktalar. (D.M. 15/1)

[Büyük mütehasıslar: yer deliciler, jeologlar, açık kaynağı yok etmek için koşuşturulan hizmet işçileri, yangın alayı hepsi **kazanın önünü** nasıl edip almanın çaresini bulmak için gece gündüz kafa yormaktalar.]

kendini elge al-: [kendini ele al-: T.T. kendini tut-:] Kendine hâkim olmak.

Aşıkma Amet, başta kendinni elge al, dedi instruktur onun uçuv şlemını asabiliknen... (K.İ 76/6)

[Acele etme Ahmet, önce **kendini tut**, dedi öğretmen onun uçuş başlığını asabilikle...]

kendini kolga al-: [kendini kola al-: T.T. kendini bırakma-:] Direnme ve mücadele gücünü kaybetmemek.

-Sen, galiba, alsızlandın,-dedi kemaneci İzzet telaşnen.

Selime, dostunun koluna yapıştı.

-Eyecanlandın mı, yoksa suvuk suv içtin mi?

-Elbet, elbet, er şey olmak mümkün,-dedi Nermine basık davuşnen.

-Abdırama, dostçığım, kendinni kolga al! (B.A. 113/6)

[*-Sen, galiba, hâlsizleştin, dedi kemaneci İzzet telâşla.*

Selime, dostunun koluna yapıştı.

-Heyecanlandın mı, yoksa soğuk su mu içtin?

-Elbet, elbet, her şey olması mümkün, dedi Nermine kısık sesle.

-Korkma, dostçuğum, kendini bırakma!]

keyf al-: [keyif al-:] Keyiflenmek, neşelenmek.

Dersin, kızgın emekten son erkes evinde, bu kardan keyf alıp raatlanıp yatmakta. (Ö.Y 103/4)

[Sanki, yorucu çalışmadan sonra herkes evinde, bu kardan **keyif alıp** rahatlanıp yatmakta.]

kıyafet al-: [T.T. **şekil al-:**] Belli bir biçime girmek, biçimlenmek, şekillenmek.

Toktamay yağmur yağganından mı, yoksa ömründe pek çok accı, musibetli künler körüp keçirgeninden mi, özen kararıp, titis kıyafet algan. (C.N. 36/1)

[Durmadan yağmur yağdığından mı, yoksa ömründe pek çok acı, musibetli günler görüp geçirdiğinden mi, ırmak kararıp kötü bir **şekil almış**.]

körünüş al-: [görünüş al-: T.T. **şekil al-:**] Belli bir biçime girmek, biçimlenmek, şekillenmek.

Yüzü ciddî körünüş aldı, dudakları asabilikten kalıradılar. (B.A. 119/5)

[Yüzü ciddi bir **şekil aldı**, dudakları asabilikten titredi.]

köz alma-: [göz alma-: T.T. **gözlerini alama-:**] Bakışlarını ayıramamak.

Niyazov Nazlımov'dan köz almadan baka, men sol elimnin parmaklarinen stolnu yavaştan sıypalay edim. (M. 192/6)

[Niyazov Nazlımov'dan **bakışlarını ayırmadan** bakıyor, ben sol elimin parmaklarıyla masayı yavaştan okşuyordum.]

köz altına al-: [göz altına al-: T.T. **göz hapsine al-:**] Bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak.

O endi bir kızını köz altına alıp yüre edi. (S.Ç. 228/20)

[O artık bir kızını **göz hapsine alıyordu**.]

közge al-: [göze al-:] Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.

Akıllıların nasıl soylarını közge aldın? Olar da çesit çesit olalar. (A.K. 85/4)

[Akıllıların hangi soylarını **göze aldın**? Onlar da çesit çesit oluyorlar.]

közge al-: [göze al-: T.T. **dikkate al-:**] Göz önünde bulundurmak; hesaba katmak, önem vermek.

Partiya, bu yigitnin becerikliğini közge alıp, onu oblast partiya komiteti agitatsiya ve propaganda bölüğü müdirinin muavini tayin ete. (Y.A. 23/2)

[Parti, bu yiğidin becerikliliğini **dikkate alıp**, onu bölge parti komitesi propaganda ve propaganda bölüğü müdürünün muavini tayin ediyor.]

közge al-: [göze al-: T.T. **gözüne kestir-:**] 1. Bir işi başarabileceğini ummak.

2. Zevkine uygun bulmak.

3. Gücünün yeteceğine inanmak.

Ayt dostum, közge algan tavukların bar mı? Bugün kuda barayım. (T.E. 102/6), (2. anlamda.)

[Söyle dostum, **gözüne kestirdiğin** tavuklar var mı? Bugün dünür gideyim.]

közleri aşağı al-: [gözleri aşağı al-:] Bakışları yere çevirmek, yöneltmek.

Kızargan Niyar közlerini aşağı aldı. (B.Y. 269/14)

[Kızaran Nigâr, **gözlerini aşağı** aldı.]

közlerini al-: [gözlerini al-: T.T. gözlerini kaçır-:] Biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek.

Onun ateşli bakışlarına yigit dayanıp olamay, közlerini tez tez andan almaga tırışa. (Ö.Y. 24/10)

[Onun ateşli bakışlarına yiğit dayanamayıp, **gözlerini** tez tez ondan **kaçır**-maya çabalıyor.]

közlerini alma-: [gözlerini alma-: T.T. gözlerini alama-:] Bakışlarını ayıramamak.

Oglu resimden közlerini almay, babasinen subetke başladı. (T.S.S. 87/3)

[Oğlu resimden **gözlerini alamadan**, babasıyla sohbete başladı.]

közlerini keri al-: [gözlerini geri al-: T.T. gözlerini kaçır-:] Biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek.

Ana şu arada közlerini keri aldı. (C.N. 168/5)

[İşte bu sırada **gözlerini kaçırdı**.]

közleri yerden al-: [gözleri yerden al-:] Gözlerini yerden ayırmak, uzaklaştırmak.

Niyar közlerini yerden aldı. Tatyana İgorevna'ga yalvarıcı nazarlar bıraktı. (B.Y. 180/5)

[Nigâr, **gözlerini yerden aldı**. Tatyana İğorevna'ya yalvarıcı nazarlar bıraktı.]

köz öğüne al-: [göz önüne al-:] *mec.* Dikkate almak.

Bizler, ocalar, bu vaziyetni köz öğüne alıp, şöyle bir kararga keldik. (D.M. 108/4)

[Bizler, hocalar, bu vaziyeti **göz önüne alıp**, şöyle bir karara vardık.]

kuvvet al-: [kuvvet al-:] Kuvvetlenmek; destek ve cesaret bularak gücü artmak.

Asıl o kadar kuvvetni kaydan ala edim, bilmeyim. (Y.A. 39/1)

[Asıl o kadar **kuvveti** nereden **alıyordum**, bilmiyorum.]

külküğe al-: [T.T. alaya al-:] Biriyle eğlenmek, birini hafife almak.

Kimerde onu külküğe alıp, şakalaşkan vakıtlarımız da olur edi. (B.A. 146/1)

[Bazen onu **alaya alıp**, şakalaştığımız vakitler de olurdu.]

kül tüsünü al-: [kül rengini al-:] Odunun yanmasıyla oluşan, külün akla kara arasındaki rengi alması; grileşmesi.

Kök kubbesi kuşluk maalinde kül tüsünü aldı. (B.A. 143/3)

[Gök kubbesi kuşluk vaktinde **kül rengini aldı**.]

küreş al-: [güreş al-: T.T. savaş-:] 1. Ordu ölçüsünde iki silâhlı kuvvet karşı karşıya gelip çarpışmak, muharebe etmek.

2. *mec.* Uğraşmak, mücadele etmek.

Olarne amansız küreş alıp barmak, bu vakıaların akikî sebeplerini geniş kütlelerge anlatmak, memlekette bahıtlı ayat şaraati dogurmak için inkilabî nizam tertip etmek gerek edi. (D.M. 98/4), (2. anlamda.)

[Onlarla amansız **mücadele etmek**, bu vakıaların hakikî sebeplerini geniş kitlelere anlatmak, memlekette bahtlı hayat şartları oluşturmak için inkilâbî nizam tertip etmek gerekti.]

lezet al-: [lezzet al-:] Hoşlanmak, zevk almak.

Olar taşlar arasında oynaşkan balıkları seyretmekten, deniz yalısına urulup çalkalğan dalgaların şuvultısından, tuzlu kokusundan lezet ala ediler. (B.A. 207/8)

[Onlar taşlar arasında oynaşan balıkları seyretmekten, deniz yalısına vurulup

yükselen dalgaların gürültüsünden, tuzlu kokusundan **lezzet** alıyorlardı.]

malûmat al-: Bilgi edinmek.

*Men mında senin tükyanlarınnin işleri akında **malûmat almaga kelmedim.***
(Ö.Y. 168/9)

[Ben buraya, senin dükkânlarının işleri hakkında **malûmat almaya** gelmedim.]

mecburiyet al-: [T.T. **mecburiyetinde kal-:**] (bir şeyi) Yapmak zorunda kalmak. Yapılması, yerine getirilmesi gerekli olan şeyi, işi, ödevi, görevi üstlenmek.

*Bizge maliye plâni berile. Üstümüzge **mecburiyet alamız.*** (M. 176/11)

[Bize maliye plâni veriliyor. Üstümüze **görev** alıyoruz.]

mektup al-: Yazılan mektup adrese gelip ele geçmek.

*Arbî bölükte ondan çok **mektup algan adam yok edi.*** (Y.A. 66/3)

[Savaş bölümünde ondan çok **mektup alan** adam yoktu.]

mesele başka renk al-: [T.T. **işin rengi değiş-:**] Konu başka biçimde gelişmek, öncekinden farklı davranmaya başlamak.

*Reis kezintiden kaytkan son **mesele başka renk ala bile...*** (M. 27/2)

[Reis gezintiden döndükten sonra **işin rengi değişebilir.**]

meselenin ögünü al-: [meselenin önünü al-:] (herhangi bir) Meselenin büyümesine engel olmak.

*Meselenin ögünü mutlaka **almak gerek.*** (T.S.S. 79/3)

[**Meselenin önünü** mutlaka **almak** gerek.]

mesuliyet al-: Sorumluluk yüklenmek.

*Onın için diğerleri boyunlarına **mesuliyet aluvdan kaçınalar ve böylece akikî vaziyetni söylemek istemeyler.*** (M. 23/5)

[Onun için diğerleri üstlerine **sorumluluk almaktan** kaçınıyorlar ve böylece hakikî vaziyeti söylemek istemiyorlar.]

misal al-: Örnek olarak benimsemek.

*Şairnin yalnız bir eserinden **misal aldım.*** (Y.H. 70/2)

[Şairin yalnız bir eserinden **misal aldım.**]

mukâfat al-: [mükâfat al-:] Ödül almak.

Bu ande men özümni bütün yapkanlarım için bir mukâfat algan kibi duydım. (D.M. 133/3)

[Bu anda ben kendimi bütün yaptıklarım için bir **mükâfat almış** gibi hissettim.]

nam al-: Şöhret sahibi olmak, tanınmak.

Aynı vakıtta, bütün mektepte “belli yırcı” namını da algan edim. (M.E.Y.Y. 32/2)

[Aynı zamanda, bütün mektepte “belli şarkıcı” **namını** da almıştım.]

nazarga al-: [nazara al-: T.T. göze al-:] Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.

Ya men keçken sene öz-özüme söz bergende, başka birevlernen kadınimsız eğlenmekni nazarga aldım. (A.K. 71/2)

[Ya ben geçen sene kendi kendime söz verdiğim zaman, başka birileriyle eşim olmadan eğlenmeyi **göze aldım**.]

nazar itibarga al-: [nazar itibara al-: T.T. nazarı dikkate al-:] Önem vermek, önemsemek, değer vermek, değerlendirmek.

Er bir derske azırlıknen kirmek, talebelernin bilgi derecesini nazarı itibarga alıp, iş körmek kerek ola. (T.S.S. 72/2)

[Her bir derse hazırlıklı girmek, talebelerin bilgi derecesini **nazarı dikkate alıp**, iş görmek gerekiyor.]

nazarları çetke al-: [T.T. gözlerini kaçır-:] Biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek.

Geologlar de İsmail’ge de Grişa tarafka baka, Gülcian’dan ise nazarlarını çetke alıp kaçta ediler. (Y.D. 91/2)

[Jeologlar bir İsmail’e bir Grişa’ya doğru bakıyor, Gülcihan’dan ise **gözlerini kaçırıp** uzaklaşıyorlardı.]

nefes al-: 1. Havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak.

2. Rahatlamak, kendini rahat hissetmek, yükten kurtulmak.

3. Dinlenmek.

4. Yaşamak, varlığını devam ettirmek.

Çünkü gaz kettikçe koyura, nefes alması kıynlaşa. (D.M. 24/5), (1. anlamda.)

[Çünkü gaz gittikçe yoğunlaşıyor, **nefes almak** zorlaşıyor.]

nevbet al-: [T.T. sıra al-:] Sıraya girmek.

Nevbet alıp bekledim. (B.A. 174/1)

[Sıra alıp bekledim.]

nişanga al-: [nişana al-: T.T. nişan al-:] Ateşli silâhlara bir hedefi vurmak için gerekli doğrultuyu vermek.

Onun ardından Golovaçev'nin sesi işitildi: "Amet sarışın saçlıni nişanga aldı, endi galiba ücumge geçecek." (K.İ. 122/8)

[Onun ardından Golovaçev'in sesi işitildi: "Ahmet sarı saçlıyı nişan aldı, artık galiba hücumu geçecek.]

niyet al-: Niyetlenmek, bir şeyi yapmayı tasarlamak.

Bu niyetni o kaydan alganını alâ daa kimse bilmey. (Y.A. 130/4)

[Bu niyeti onun nereden aldığıni hâlâ daha kimse bilmiyor.]

öç al-: Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak.

Bir kurban ile öz sevgisi için öç aldı. (Y.H. 137/3)

[Bir kurban ile öz sevgisi için öç aldı.]

öğünü al-: [önünü al-:] *mec.* Engel olmak, sona erdirmek.

Demek şimdi yüz bermesi mümkün olan vakıanın öğünü almaya imkânımız bar. (B.Y. 238/1)

[Demek şimdi ortaya çıkması mümkün olan vakıanın önünü almaya imkânımız var.]

örnek al-: 1. Örnek olarak benimsemek, benzemeye veya benzetmeye çalışmak.

2. Bir şeyden kendisi için ders çıkarmak.

3. *tıp* İncelemek üzere insan ve hayvan vücudunun veya bitkinin herhangi bir yerinden doku parçası almak.

Mına böyle karamanlardan men ömür boyu örnek alam, yaşayışımı da onların yaşayışına yakınlaştırmaya tırışam. (K.İ. 233/8), (1. anlamda.)

[İşte böyle kahramanlardan, ben ömür boyu örnek alıyorum, yaşayışımı da onların yaşayışına yaklaştırmaya çalışıyorum.]

öz boynuna al-: [**kendi boynuna al-:**] Bir şeyi borç veya ödev olarak üzerine almak.

O, ev işlerinin çokusini, öz boynuna algan edi. (B.A. 22/3)

[O, ev işlerinin çoğunu, **kendi boynuna almıştı.**]

öz kolga al-: [**öz kola al-:** **T.T. kendi denetimine al-:**] Kontrol etmek, denetlemek.

Gazetaga özünüz mukayt olunuz, hadimlerni çalistiruvni bugünden itibaren öz kolunuzga alınız. (M. 130/3)

[Gazeteye kendiniz sahip olunuz, işçileri çalıştırmayı bugünden itibaren **kendi denetiminize almız.**]

özünü elge al-: [**özünü ele al-:** **T.T. kendine gel-:**] 1. Ayılmak.

2. Akli başına gelmek; toparlamak.

3. Durumu düzelmek.

Luba közyaşlarını sürtti, özünü elge alıp, külümsiredi. (S.Ç.180/11), (2. anlamda.)

[Luba gözyaşlarını sildi, **kendine gelip**, gülümsedi.]

özünü kolga al-: [**özünü kola al-:** **T.T. kendine çeki düzen ver-:**] Kıyafetine ve davranışlarına dikkat etmek.

Şamran, balam, özünü kolga al, insan ol. Yalvaram sana. Son keç olur. (Y.D. 185/3)

[Şamran, yavrum, **kendine çeki düzen ver**, insan ol. Yalvarıyorum sana. Sonra geç olur.]

özünü kolga al-: [**özünü kola al-:** **T.T. kendini tut-:**] Kendine hâkim olmak.

Adile de hocasının azaplanganını duyıp, bir daa davalaşmadı, özünü kolga aldı. (B.A. 22/1)

[Adile de kocasının acı çektiğini hissedip, bir daha tartışmadı, **kendini tuttu.**]

raatsızlık al-: [rahatsızlık al-:] Rahatsız olma hâli; tedirgin ve huzursuz olmak.

*Yeni yıl yakınlaşkan künlerde, meni bir **raatsızlık ala**, tüşümde rametli anammen kamış cırganımızı, onun buzlu suvga yıkılğanını, meni balalar evinde kaldırıp ketkenlerini körem.* (T.S.S. 56/8)

[Yeni yılın yakınlaştığı günlerde, beni bir **rahatsızlık alıyor**. Düşümde, rahmetli annemle kamış topladığımızı, onun buzlu suya düştüğünü, beni çocuklar evinde bırakıp gittiklerini görüyorum.]

rakı-şarapnı ağızına alma-: [rakı-şarabı ağızına alma-:] Hiç içki içmemek.

*Ömründe **rakı-şarapnı ağızına almagan adam bugün, özü de sabadan içip sokakka çıkkın.*** (Y.A. 108/5)

[Ömründe **rakı-şarabı ağızına almayan adam bugün**, kendisi de sabahtan içip sokağa çıkmış.]

razılık al-: [T.T. rızasını al-:] Onayını almak, müsaadesini almak.

*Özünden **razılık almay tura, birevnin resimini yapmknı öğretirim men ona.*** (B.Y. 322/5)

[Kendinden **razılık almıyor**. Ben ona birisinin resmini yapmayı öğretirim.]

renk al-: Yeni bir renk kazanmak.

*Zavallının tabanları balavuz **renkini algan ediler.*** (C.N. 33/2)

[Zavallının tabanları bal mumu **rengini almıştı.**]

ruh al-: [T.T. görüntü al-:] Şekil, hâl, görünüm kazanmak.

*Kaç kündir, onunle münasebetimiz resmî **ruh aldı.*** (M. 40/2)

[Kaç gündür, onunla münasebetimiz resmî (bir) **görüntü aldı.**]

ruhset al-: [ruhsat al-: T.T. izin al-:] 1. Bir şey için müsaade istemek, serbest bırakılmak.

2. Tatil yapmak için müsaade almak.

Şestakov'nın ruhsetini algan son, endi dört samolöttan ibaret eskadrilya öz komandirinin yolbaşçılığı altında aerodromga dogru uçtı. (K.İ. 104/4), (1. anlamda.)

[Şestakov'un **iznini aldıktan** sonra, artık dört uçaktan ibaret filo kendi komutanının liderliği altında hava alanına doğru uçtu.]

selâm al-: [selâm al-:] Birinin selâmına karşılık vermek.

Odaga adam kirgeninen çevirildi, yigitnin selâmını aldı. (Ö.Y. 8/5)

[Odaya adam girer girmez döndü, yiğidin **selâmını aldı.**]

söz al-: 1. Konuşmaya başlamak.

2. Yapılacağı vaadini almak.

Sözni Şturmbanfyürer Braun aldı. (A.K. 154/1), (1. anlamda.)

[**Sözü** Şturmbanfyürer Braun aldı.]

Adil onu candan seve. Lâkin Ayşe'den bu akta bir söz alamaganı için özü de agız açmay. (M.S.U. 60/1), (2. anlamda.)

[Adil onu candan seviyor. Lâkin Ayşe'den bu konuda bir **söz alamadığı** için kendi de ağız açmıyor.]

suretke al-: [surete al-:] Kopyasını almak, kaydetmek.

Birkaç künden son Reşit dostunun kamerasını alıp keldi ve Valya'ni, kızını suretke aldı. (S.Ç. 230/5)

[Birkaç gün sonra Reşit, dostunun kamerasını alıp geldi ve Valya'yı, kızını **surete aldı.**]

şekil al-: Belli bir şekle girmek, şekillenmek.

Küneş büyük sini şeklini alıp kızardı. (D.M. 47/4)

[Güneş, büyük sini **şeklini alıp** kızardı.]

talim al-: Öğretmek, bilgi kazandırmak, belletmek.

Askerler saba erte tura bütün kün talim ala, arbiy tehnikanı öğrenüvnen meşgul olalar. (M.S.U. 17/2)

[Askerler, sabah erken kalkıp bütün gün **talim alıyor**, harp tekniğini öğrenmekle meşgul oluyorlar.]

taraf al-: [T.T. taraf tut-:] 1. Birinden yana olmak, bir tarafı desteklemek.

2. (hakemlik vb. durumlarda) Haksızlık yapmak, haksız tarafı kayırmak.

*Olar Şerifov'nun aklanmasını asıl istemey ediler. Onun için Vahabov'nun ne diyeceğini bilmezden evvel, er türlü yollarnen Tahir'nin **tarafını aldılar**. (C.N. 102/11), (1. anlamda.)*

[Onlar asıl Şerifov'un aklanmasını istemiyorlardı. Onun için Vahabov'un ne diyeceğini bilmeden evvel, her türlü yollarla Tahir'in **tarafını tuttular**.]

tasıl al-: [tahsil al-: T.T. tahsil gör-:] Öğrenim yapmak, bilgi edinmek, öğrenmek.

*Men bir vakıtlarda Moskva Üniversitesinde **tasıl algan** edim, dedi. (S.Ç. 21/5)*

[Ben bir vakitler Moskova Üniversitesinde **tahsil görmüştüm**, dedi.]

tecribe al-: [tecrübe al-: T.T. deneyim kazan-:] Deneyimli duruma gelmek.

*Biraz **tecribe algan** son, glavkada bölük müdiri olup çalışabilir edi. (S.Y. 237/17)*

[Biraz **deneyim kazandıktan** sonra, genel müdürlükte bölük müdürü olup çalışabiliyordu.]

tenbiye al-: [T.T. uyarı al:] Dikkatini çekme, ikaz, ihtar, tembih, uyarı.

*Er şeyge burnunu sokkan adeti için kimerde **tenbiye ala**, amma inatlığını taşlamay. (M. 26/1)*

[Her şeye burnunu sokma âdeti (olduğu) için kimi zaman **uyarı alıyor**, ama inatçılığı bırakmıyor.]

teni alev al-: [T.T. ateş bas-:] Başına kan yürümek, kızarmak.

*Eyecanlanganımdan olsa kerek, kanım yüzüme urdı, **tenimni alev aldı**. (M. 6/2)*

[Heyecanlandığımdan olsa gerek, kanım yüzüme vurdu, **tenimi alev aldı**.]

terbiye al-: Belli bir eğitimle yetişmek.

*Memet vaktinen bizim mektebimizde okudu, mında **terbiye aldı**. (T.E. 15/7)*

[Mehmet vaktiyle bizim mektebimizde okudu, burada **terbiye aldı**.]

tertip al-: [T.T. tertibat al-:] Herhangi bir tehlikeye karşı hazırlıkta bulunmak.

*Sakçılarımız bu akta haber bergende cenkaver **tertip almaga** ve mudafaa*

teşkil etmege keç olgan edi. (D.M. 127/2)

[Bekçilerimiz bu konuda haber verdiğinde savaş **tertibi almak** ve müdafaa teşkil etmek için geç olmuştu.]

tınış al-: [T.T. nefes al-:] 1. Havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak.

2. Rahatlamak, kendini rahat hissetmek, yükten kurtulmak.

3. Dinlenmek.

4. Yaşamak, varlığını devam ettirmek.

Sekreter bir tınış algan son, masa üzerindeki rayon gazetasını alıp, onun içki sayfelerini açtı. (M. 69/1), (1. anlamda.)

[Sekreter bir nefes aldıktan sonra, masa üzerindeki bölge gazetesini alıp, onun iç sayfalarını açtı.]

tilge al-: [dile al-: T.T. ağza al-:] Söylemek.

Em kaynanasının aytkanlarını tilge almak kolay degil. (B.Y. 218/4)

[Hem kaynanasının söylediklerini dile almak kolay değil.]

unvan al-: [T.T. nam al-:] Şöhret sahibi olmak, tanınmak.

Kim nasıl, bilmeyim, lâkin Akbar Kamiloviç bu unvanı akli olarak aldı, dep tüşündim. (D.M. 30/3)

[Kim, nasıl, bilmiyorum, lâkin Akbar Kâmiloviç bu unvanı haklı olarak aldı, deyip düşündüm.]

uruş al-: [vuruş al-:] Vuruşmak, savaşmak.

Mustafayev'nin polkı 1941 senesi İyülnün 3,16,18'de oldıkça şiddetli uruşlar alıp bardı. (Y.A. 4/4)

[Mustafayev'in alayı 1941 senesi Eylülünün 3, 16, 18'inde oldukça şiddetli savaştı.]

usul al-: Yol, sistem, yöntem almak.

Söz kelimi, sizin yançık aytıp keçken usulünüzü alayık. (D.M. 19/5)

[Söz gelimi, sizin biraz önce söyleyip geçtiğiniz usulünüzü alalım.]

üner al-: [hüner al-:] Beceri kazanmak.

Endi başlangıç sınıf talebeleri sizlerden üner almak kerekler. (T.S.S. 58/1)

[Artık birinci sınıf talebelerinin sizlerden hüner almaları gerekir.]

vakit al-: [**vakit al-:**] 1. Epey zaman harcanmasını gerektirmek.

2. İmkân, fırsat bulmak.

*Onun yaralarını temizlemek ve tikmek beş saatten ziyade **vakit aldı**.* (D.M. 77/5), (1. anlamda.)

[Onun yaralarını temizlemek ve dikmek beş saatten fazla **vakit aldı**.]

*Öyle eken, siz bütün bu işlerge ev, ogorod, bag-bagçenen ograşmaga, çeşit sergiler yapmaga **vaktini** kaydan **al**asınız?* (Y.D. 61/5), (2. anlamda.)

[Öyleyken, siz bütün bu işlere, ev, bostan, bağ, bahçeyle uğraşmaya, çeşitli sergiler yapmaya **vakti** nereden **buluyorsunuz**?]

vazife al-: 1. Yapılması, yerine getirilmesi gerekli olan şeyi, işi, ödevi, görevi üstlenmek.

2. Bir şey veya kimse bir iş yapagelmek; görev, memuriyet yapmak.

3. Ismarlanan işi yapmak.

*Onı birinci raatsızlagan mesele, eki künde kimnen körüşip, nasıl **vazife al**acağı edi.* (A.K. 159/7), (1. anlamda.)

[Onu, rahatsız eden birinci mesele, iki günde kiminle görüşüp, nasıl **vazife al**acağıydı.]

yal al-: Dinlenmek istirahat etmek.

*Yazda onun taldasında oturup, **yal al**amız.* (M. 41/3)

[Yazın onun duldasında oturup, **dinleniyoruz**.]

yanına al-: 1. Yanında çalıştırmak.

2. Geçimini sağlamak için yanında bulundurmak.

*Ne de olsa kızlarımı taptım. Pakize Azerbaycan'da öz erinen yaşay. Maire'ni **yanıma aldım**.* (Y.A. 42/4), (2. anlamda.)

[Ne de olsa kızlarımı buldum. Pakize Azerbaycan'da kocasıyla yaşıyor. Mahire'yi **yanıma aldım**.]

yer al-: 1. Bir işi hazırlayanlar arasında bulunmak.

2. Ayrılan yerde durmak, bulunmak.

Mahkeme reisi, yardımcıları masa başından yer alalar. (C.N. 123/8), (2. anlamda.)

[Mahkeme reisi, yardımcıları masa başından **yer alıyorlar.**]

yer al-: Rezervasyon yaptırmak; yer ayırtmak.

O vagonun en töründen yer aldı. (C.N. 86/2)

[O, vagonun en baş köşesinden **yer aldı.**]

yol al-: 1. Gitmek, yolda ilerlemek.

2. *meç.* Bir işte ilerlemek.

Birden burulup misafirhaneye doğru yol aldı. (M.S.U. 66/4), (1. anlamda.)

[Birden dönüp misafirhaneye doğru **yol aldı.**]

yollanma al-: Yollanmak, gönderilmek.

Hamargan Oblastına yollanma aldım. (Y.A. 46/1)

[Hamargan bölgesine **gönderildim.**]

yürece yakın al-: [yürece yakın al-: T.T. içine sin-:] İsteğince olduğu için huzur ve mutluluk duymak.

Er şeyni sık elekten keçiresiniz, yüreginizge yakın alasınız. (M. 100/2)

[Her şeyi sık elekten geçiriyorsunuz, **içinize sınıyor.**]

yüregi düküldep al-: [T.T. yüreği çarp-:] Heyecanlanmak.

Geminin kaburgasındaki “Özbekstan” sözünü okudu, yüregi tekrar düküldep aldı. (S.Y. 6/2)

[Geminin kaburgasındaki “Özbekistan” sözünü okudu, **yüreği tekrar çarpıtı.**]

yürek al-: [T.T. teselli ver-:] Avutmak, avundurmak, acısını gidermeye çalışmak.

Unut endi şu kaygıruvni, dep yüregimni aldı babam. (M.E.Y.Y. 23/4)

[Unut artık şu endişeni, deyip **teselli verdi** babam.]

yürek al-: [T.T. cesaret al-:] Destek almak, bulmak.

Amma o ne kadar betini saklasa da, Bekir er alda olar körüşkenlerine kız sevingenini sezip, yüreg ala turgan. (S.Ç. 60/4)

[Ama o ne kadar yüzünü saklasa da, Bekir herhâlde onların görüşmelerine

kızın sevindiğini sezip, **cesaret almış.**]

zevk al-: (bir şeyden) haz duymak, hoşlanmak, beğenmek.

Olarnen bir cemiyette oturuşmak büyük zevk almaktır. (A.K. 69/2)

[Onlarla bu cemiyette birlikte oturmak büyük **zevk almaktır.**]

3. Taşdıkları Unsurlara Göre Deyim Fiilleri

al- ile yapılan deyim fiili sayısı 141'dir. Tespit edilen bu deyim fiillerinin bazıları tek unsurlu, bazıları ise iki unsurludur. Bunlar unsurları bakımından tasnif edilerek aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

3.1. Tek Unsurlular

Tespit edilen 141 deyim fiilinden 115'i tek unsurludur. Bunun toplam 141 deyim fiiline oranı % 81,56'dır.

3.1.1. Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapıli deyim fiili sayısı 90'dır. Bunun tek unsurlu deyim fiillerine oranı %78,26 ; toplam deyim fiillerine oranı ise % 63,83'tür.

abdest al- (C.N. 133/12), açuv al- (A.K. 61/2), bilgi al- (D.M. 115/3), malûmat al- (Ö.Y. 168/9), zevk al- (A.K. 69/2)

3.1.2. Yer Tamlayıcısı + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapıli deyim fiili sayısı 25'tir. Bunun tek unsurlu deyim fiillerine oranı %21,74; toplam deyim fiillerine oranı ise %17,73'tür.

dikkatka al- (A.K. 63/3), esapka al- (A.K. 168/8), köz altına al- (S.Ç. 228/20), közge al- (T.E. 102/6)

3.2. İki Unsurlular

Tespit edilen 141 deyim fiilinden 26'sı iki unsurludur. Bunun toplam 141 deyim fiiline oranı %18,44'tür.

3.2.1. Özne + Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapıli deyim fiili sayısı 6'dır. Bunun iki unsurlu deyim fiillerine oranı %23,08; toplam deyim fiillerine oranı ise %0,43'tür.

çırayı kıyafet al- (C.N. 120/7), iş ketişat al- (Y.D. 116/1), teni alev al- (M. 6/2)

3.2.2. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapıli deyim fiili sayısı 13'tür. Bunun iki unsurlu deyim fiillerine oranı

%50,00; toplam deyim fiillerine oranı ise %0,09'dur.

emegi ayak astına al- (M. 138/1), nazarları çekte al- (Y.D. 91/2), özünü kolga al- (B.A. 22/1)

3.2.3. Nesne + Zarf Tümleci + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı deyim fiili sayısı 4'tür. Bunun iki unsurlu deyim fiillerine oranı %15,38; toplam deyim fiillerine oranı ise %0,03'tür.

başını aşağı al- (B.A. 58/11), işi tirnekli al- (D.M. 69/5), közleri aşağı al- (B.Y. 269/14)

3.2.4. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı deyim fiili sayısı 2'dir. Bunun iki unsurlu deyim fiillerine oranı %0,08; toplam deyim fiillerine oranı ise %0,01'dir.

agızdan lâf al- (S.Ç. 48/13), başından esini al- (S.Y. 197/7)

3.2.5. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı deyim fiili sayısı 1'dir. Bunun iki unsurlu deyim fiillerine oranı %0,04; toplam deyim fiillerine oranı ise %0,01'dir.

yürece yakın al- (M. 100/2)

4. al- İle Oluşturulan Deyim Fiillerinin Alfabetik Listesi

abdest al-: (C.N. 133/12)	boynuna al-: (C.N. 68/1)
açuv al-: (A.K. 61/2)	can al-: (T.S.S. 9/3)
agıza alma-: (D.M. 26/1)	canını avuçına al-: (A.K. 178/11)
agızdan lâf al-: (S.Ç. 48/13)	cenke al-: (Y.A. 37/4)
agızga alma-: (Ö.Y. 64/11)	cevap al-: (S.Y. 35/12)
ak al-: (B.A. 181/1)	ceza al-: (S.Y. 45/1)
akt al-: (S.Y. 200/12)	çırayı kıyafet al-: (C.N. 120/7)
alkaga al-: (Ö.Y. 110/2)	ders al-: (M.E.Y.Y. 67/2)
ateş al-: (Ö.Y. 98/2)	dikkatka al-: (A.K. 63/3)
ava al-: (A.K. 19/5)	dua al-: (C.N. 97/3)
bahşiş al-: (Y.A. 131/4)	emeg al-: (Y.A. 163/1)
başından esini al-: (S.Y. 197/7)	emegi ayak astına al-: (M. 138/1)
başını aşağı al-: (B.A. 58/11)	emir al-: (A.K. 150/10)
bela al-: (B.A. 41/5)	esap al-: (K.İ. 46/1)
bereket al-: (D.M. 56/3)	esapka al-: (A.K. 168/8)
beş kapikke alma-: (S.Y. 176/1)	esapka alma-: (Y.H. 133/2)
bilgi al-: (K.İ. 262/5), (D.M. 115/3)	esir al-: (T.E. 28/14), (S.Ç. 15/5)
bir kapikke alma-: (Y.D. 192/3)	evlâdlık al-: (Y.A. 17/1)

- fikir al-: (D.M. 89/3)
gönül al-: (B.A.21/2), (M.E.Y.Y. 117/2)
haber al-: (Y.D. 159/5)
ibret al-: (A.K. 200/4)
idareni ele al-: (K.İ. 76/3)
ilham al-: (A.K. 171/7)
ilim al-: (D.M. 121/2)
intikam al-: (M. 7/2)
iş al-: (D.M. 89/3)
iş doğruluş al-: (C.N. 111/10)
iş ketişat al-: (Y.D. 116/1)
işaret al-: (S.Ç. 137/1)
iş boynuna al-: (S.Y. 177/11)
iş tirnekli al-: (D.M. 69/5)
işke al-: (S.Y. 10/13)
izin al-: (B.A. 157/6)
kabaatnı öz boynuna al-: (B.A. 48/18)
kâğıtkâ al-: (M.E.Y.Y. 79/2)
kamaçav al-: (M. 122/4)
kara haber al-: (K.İ 28/5)
karşılık al-: (C.N. 53/4)
kasevet al-: (Y.H. 96/3)
kazanın ögünü al-: (D.M. 15/1)
kendinni elge al-: (K.İ 76/6)
kendinni kolga al-: (B.A. 113/6)
keyf al-: (Ö.Y 103/4)
kıyafet al-: (C.N. 36/1)
körüniş al-: (B.A. 119/5)
köz alma-: (M. 192/6)
köz altına al-: (S.Ç. 228/20)
köz ögüne al-: (D.M. 108/4)
közge al-: (A.K. 85/4)
közge al-: (Y.A. 23/2)
közge al-: (T.E. 102/6)
közlerini al-: (Ö.Y. 24/10)
közlerini alma-: (T.S.S. 87/3)
közleri aşığı al-: (B.Y. 269/14)
közleri yerden al-: (B.Y. 180/5)
közlerini keri al-: (C.N. 168/5)
kuvet al-: (Y.A. 39/1)
kül tüşünü al-: (B.A. 143/3)
küllüğe al-: (B.A. 146/1)
küreş al-: (D.M. 98/4)
lezet al-: (B.A. 207/8)
malûmat al-: (Ö.Y. 168/9)
mecburiyet al-: (M. 176/11)
mektup al-: (Y.A. 66/3)
mesele başka renk al-: (M. 27/2)
meselenin ögünü al-: (T.S.S. 79/3)
mes'uliyet al-: (M. 23/5)
misal al-: (Y.H. 70/2)
mukafat al-: (D.M. 133/3)
nam al-: (M.E.Y.Y. 32/2)
nazar itibarga al-: (T.S.S. 72/2)
nazarga al-: (A.K. 71/2)
nazarları çetke al-: (Y.D. 91/2)
nefes al-: (D.M. 24/5)
nevbet al-: (B.A. 174/1)
nişanga al-: (K.İ 122/8)
niyet al-: (Y.A.130/4)
öç al-: (Y.H. 137/3)
ögünü al-: (B.Y. 238/1)
örnek al-: (K.İ. 233/8)
öz boynuna al-: (B.A. 22/3)
öz kolga al-: (M. 130/3)
özünü elge al-: (S.Ç.180/11)
özünü kolga al-: (Y.D. 185/3)
özünü kolga al-: (B.A. 22/1)
raatsızlık al-: (T.S.S. 56/8)
rakı-şarapnı ağızına alma-: (Y.A. 108/5)
razılık al-: (B.Y. 322/5)
renk al-: (C.N. 33/2)
ruh al-: (M. 40/2)
ruhset al-: (K.İ. 104/4)
selâm al-: (Ö.Y. 8/5)
söz al-: (A.K. 154/1), (M.S.U. 60/1)
suretke al-: (S.Ç. 230/5)
şekil al-: (D.M. 47/4)
talim al-: (M.S.U. 17/2)
taraf al-: (C.N. 102/11)
tasil al-: (S.Ç. 21/5)
tecribe al-: (S.Y. 237/17)
tenbiye al-: (M. 26/1)
teni alev al-: (M. 6/2)
terbiye al-: (T.E. 15/7)
tertip al-: (D.M. 127/2)
tıniş al-: (M. 69/1)
tilge al-: (B.Y. 218/4)

unvan al-: (D.M. 30/3)	yer al-: (C.N. 86/2)
uruş al-: (Y.A. 4/4)	yol al-: (M.S.U. 66/4)
usul al-: (D.M. 19/5)	yollanma al-: (Y.A. 46/1)
ünler al-: (T.S.S. 58/1)	yürek al-: (M.E.Y.Y. 23/4)
vakit al-: (D.M. 77/5), (Y.D. 61/5)	yürek al-: (S.Ç. 60/4)
vazife al-: (A.K. 159/7)	yürece yakın al-: (M. 100/2)
yal al-: (M. 41/3)	yüregi düküldep al-: (S.Y. 6/2)
yanma al-: (Y.A. 42/4)	zevk al-: (A.K. 69/2)
yer al-: (C.N. 123/8)	

5. SONUÇ

Deyim fiilleri bizim bu çalışmada yaptığımız gibi sadece bir fiil bağlamında ele alınabileceği gibi pek çok değişik biçimde de incelenebilir. Ancak bu yöntem bile gösterdi ki Türkçe, deyim fiillerini kullanma bakımından son derece zengin bir dildir. Dilimizin ifade gücü ve kıvraklığı bu konuda da ortaya çıkmıştır ve insanı şaşırtan bir etkileyciliğe sahiptir.

Bir dilin oturmuşluğunu, zenginliğini ortaya koyan en önemli yönlerden biri de deyim fiilleridir ve bunların kullanım sıklığıdır. Bu durum Kırım Tatar Türkçesindeki *al-* fiili örneğinde dikkatlere sunulmuştur.

Taranan eser sayısı çoğaldıkça, eminiz ki, Türkçede kullanılan deyim fiili sayısı tespit edilmiş olandan çok daha fazla olacaktır.

Dil yapısının asıl amaçları şekilden anlama uzanmaktadır. Bir dilin anlam inceliklerine ve en güzel örneklerine de deyim fiillerinde rastlıyoruz. Bunun en somut göstergesi de yukarıda verdiğimiz örneklerdir diye düşünmekteyiz.

Kısaltmalar ve Taranan Eserler

- A K** Müyedin, R. (1995), *Ana Kaygısı*, Tavriya Neşriyatı, Akmesicit.
- B A** Paşi, İ. (1983), *Bir Afta*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- BY** Egemova, Ü. (1985), *Baş Yazısı*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- C N** Paşi, İ. (1998), *Canlı Nişan*, Tavriya Neşriyatı, Simferopol.
- D M** Alyadin, Ş. (1984), *Dostluk Meşali*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- K İ** Arifov, E. (1990), *Komendantın İşleri*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- M** Kurtnezie, Z. (1991), *Miras*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- M E Y Y** Erecepova, S. (1995), *Menim Enişli-Yokuşlı Yollarım*, Tavriya Neşriyatı, Akmesicit.
- M S U** Faik, E. (1974), *Men Sizni Unutmadım*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Ö Y** Edemova, Ü. (1977), *Ömürlük Yanımdasın*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- S Ç** Amit, E. (1982), *Sığın Çokrığı*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

- S Y** Emin, S. (1994), *Senin Yıldızın*, Tavriya Neşriyatı, Akmesic.
- T E** Akim, Y., Sarıçev, C., Aliyev, R. (1976), *Tanış Ezgiler*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- T T** Türkiye Türkçesi.
- T S S** Ametov, C. (1976), *Toplar Suskan Son*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y A** Dermenci, A. (1972), *Yenişli Adımlar*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y D** Umerov, E. (1983), *Yıldızlarga Dogru*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y H** Alyadin, Ş. (1983), *Yüksek Hizmet*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

6. KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denzinde*, Ankara, Bilgi Yayınevi
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, Ankara, Bilgi Yayınevi
- Alyılmaz, C. (2003). “Türkçede Fiil Deyimleri ve Öğretimi Üzerine”, *Türk Dili*, Ankara, 620, 148-156.
- Asanov, Ş. A., Garkavets, A. N., Üseinov, S. M. (1988). *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Kiyev “Radyanska Şkola”
- Ayder, M. (1984). *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Taşkent, Ukituvçi Neşriyat
- Ertane Baydar, A. S. (2002). *Kırım Tatar Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller ve Bu Fiillerin Öğretimdeki Yeri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum
- Gülsevin, S. (2002). “Yüklemi Deyimleşmiş Birleşik Fiil Olan Cümlelerde Özne”, *Türk Dili*, Ankara, 609, 602-618.
- Karahan, L. (2001) “Dil İçinde Deyimlerin Yeri Nedir?”, *Türk Kültürü*, 157-159.
- Korkmaz, Z. (1998). “Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları”, *Türk Dili*, Ankara, 559, 3-14.
- Öztürk, D. (1997). *Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara
- Mustafayev, E. M. (1996). *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Engin Yay.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara, TDK Yay. 10. Baskı.
- Useinov, C. M. (2005). *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Simferopol
- Yüceol-Özenen, M. (2001). “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, *Türk Dili*, Ankara, 600, 869-879.
- Yüksel, Z. (1992). *Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara

* * * *